

Uitsluitingslijsten per Q3 2023

Inleiding

Pensioenfonds TNO sluit zowel bedrijven, sectoren als landen uit in haar beleggingsportefeuille. Welke richtlijnen hierbij gelden, vindt u terug in de Bijlages. De uitsluitingslijsten gelden alleen voor die beleggingsmandaten waarvan de holdings op naam staan van het pensioenfonds.

Bedrijfsuitsluitingen

Wanneer een bedrijf wordt uitgesloten, dan ziet het pensioenfonds af van de belegging in zowel de obligaties als de aandelen uitgegeven door de betrokken onderneming.

□ Schending UN GCP

Bedrijven worden uitgesloten van belegging als blijkt dat zij de United Nations Global Compact Principles (UN GCP) ernstig schenden. Deze ondernemingen worden als ‘non-compliant’ aangemerkt. De UN GCP zijn een 10-tal universele principes op het gebied van mensenrechten, arbeid, milieu en anti-corruptie die worden uitgedragen door de Verenigde Naties. **Bijlage I** bevat een overzicht van deze 10 principes.

□ Clustermunitie

Op grond van wetgeving geldt voor in Nederland gevestigde financiële instellingen, waaronder pensioenfonds, een investeringsverbod in ondernemingen die clustermunitie, of cruciale onderdelen daarvan, produceren, verkopen of distribueren. Deze lijst wordt eens per jaar bijgewerkt. Het verbod om in clustermunitiebedrijven te beleggen, kent wel uitzonderingen. Welke dat zijn, vindt u terug in **Bijlage II**.

□ State Owned Entities

Het pensioenfonds sluit bedrijven uit die geacht worden (mede) schuldig te zijn aan de schending van mensenrechten in een land. Dit zijn de zogenaamde State Owned Entities (SOE's). **Bijlage III** toont aan welke criteria moet worden voldaan om voor uitsluiting in aanmerking te komen.

Sectoruitsluitingen

Naast de uitsluiting van bepaalde bedrijven, zijn er ook sectoren waar het pensioenfonds niet in wil beleggen. Dit zijn bedrijfstakken waarvan de producten door het pensioenfonds schadelijk worden geacht voor ‘mens en milieu’. Het pensioenfonds ziet af van de investering in bedrijven van de volgende sectoren:

□ Tabaksproducenten en -retailers

Er wordt afgezien van de belegging in tabaksfabrikanten en tabaksretailers die meer dan 5% van hun omzet genereren met de productie en/of verkoop van tabak. Zie **Bijlage IV en V** voor de richtlijnen die hierbij gelden.

□ **Controversiële wapens**

Er wordt niet belegd in producenten van controversiële wapens/wapencomponenten. Welke wapens als controversieel worden beschouwd, valt te lezen in **Bijlage VI**. Bij deze categorie geldt geen omzetgrens.

□ **Steenkoolproducenten**

Alle producenten die > 5% van hun omzet genereren met de winning van steenkolen, worden uitgesloten van belegging. Zie **Bijlage VII**.

□ **Niet-traditionele fossiele brandstoffen**

Sinds Q3 2022 wordt er ook niet meer belegd in niet-traditionele fossiele brandstoffen. Welke dat zijn, is terug te vinden in **Bijlage VIII**.

□ **Nutsbedrijven**

Tot slot wordt, overeenkomstig de richtlijnen in **Bijlage IX**, afgezien van de belegging in nutsbedrijven die energie opwekken middels het gebruik van steenkolen. Het gaat dan ondernemingen waarbij de zogenaamde ‘level of involvement’ meer dan 50% is.

Onderstaande tabel toont het aantal bedrijven dat op kwartaalbasis voor uitsluiting in aanmerking komt. In vergelijking met de analyse van Sustainalytics per Q3 2023, is het aantal uitgesloten bedrijven gedaald van 891 naar 680.

Tabel I: aantal bedrijfsuitsluitingen

	Sustainalytics																				Cardano
	2019				2020				2021				2022				2023				2023
	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q3	
Aantal uitgesloten bedrijven	44	54	67	67	111	110	135	319	332	322	287	495	483	469	783	810	813	808	891	680	

In onderstaand overzicht staan de belangrijkste uitsluitingsgronden weergegeven.

Tabel II: uitsluitingsgronden

Uitsluitingscriteria	Sustainalytics																				Cardano
	2019				2020				2021				2022				2023				2023
	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q3	
Schending UN GCP	27	32	45	46	78	78	87	208	216	199	170	176	169	155	197	213	209	209	208	217	
Clustermunitie	3	3	3	3	5	5	5	5	5	4	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	
State Owned Entities										5	5	7	7	7	48	49	54	52	51	41	
Tabaksproducenten	14	19	19	18	28	27	27	73	75	77	74	75	75	75	75	76	76	72	72	78	
Tabaksretailers							16	33	36	37	35	35	33	32	32	32	32	30	31	28	
Sancties																				17	
Controversiële wapens													65	64	64	88	90	89	97	98	93
Steenkoolproducenten													134	132	133	136	135	134	132	147	69
Nutsbedrijven (steenkolen)																				63	33
Niet-traditionele fossiele brandstoffen																204	212	216	213	218	101
Totaal	44	54	67	67	111	110	135	319	332	322	287	495	483	469	783	810	813	808	891	680	

Landenuitsluitingen

Naast bedrijven en sectoren, zijn er ook landen waar het pensioenfonds niet in wil beleggen. Een landenuitsluiting betekent dat het pensioenfonds niet belegt in de staatsobligaties die uitgegeven zijn door de landen die op de landenuitsluitingslijst staan. De landenuitsluitingslijst

geldt alleen voor die beleggingsmandaten waarvan de holdings op naam staan van het pensioenfonds.

Maar wat zijn dan de criteria voor de uitsluiting van landen?

□ **Sanctiewetgeving**

Het pensioenfonds sluit die landen uit die door de Verenigde Naties en/of Europese Unie zijn gesanctioneerd. Welke criteria we hierbij hanteren, vindt u terug in **Bijlage X**. Op grond van die criteria sluiten we nu 17 landen uit.

□ **Freedom House**

Additioneel worden ook (staatsobligaties van) landen uitgesloten die een ‘worst of the worst’-score hebben volgens het ‘Freedom in the World report’ van Freedom House. De criteria voor uitsluiting zijn terug te lezen in **Bijlage XI**.

Freedom House is een onafhankelijke, Amerikaanse NGO die eens per jaar de staat van vrijheid in landen evalueert. Landen krijgen dan punten toegewezen aan de hand van indicatoren die gegroepeerd zijn in de categorieën ‘politieke rechten’ en ‘burgerlijke vrijheden’. In totaal gaat het dit jaar om 16 landen. Per Q3 2023 sluit het pensioenfonds 23 individuele landen uit. Dit zijn enerzijds landen die onder de sanctiewetgeving vallen van de VN en/of EU, anderzijds de landen die voorkomen op de ‘worst-of-the-worst’-landenlijst van het ‘Freedom in the World report’. Het gaat dan om landen die de burgerlijke en politieke vrijheden ernstig schenden. In onderstaande tabel zien we dat het aantal uitgesloten landen gelijk is gebleven.

Het geval wil dat er landen zijn die zowel worden uitgesloten op grond van sanctiewetgeving als op grond de Freedom House-criteria. Rekening houdend met die overlap, sluit SP TNO momenteel de belegging in staatsobligaties van 23 landen uit.

De objectieve criteria die pensioenfonds TNO hanteert voor de uitsluiting van landen, gelden zowel voor Cardano als Sustainalytics. Vandaar dat het aantal landenuitsluitingen per Q3 gelijk is gebleven.

Tabel III: landenuitsluitingslijst

	Sustainalytics																			Cardano
	2019				2020				2021				2022				2023			2023
	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q3
Aantal uitgesloten landen	10	9	9	9	13	13	13	13	13	13	13	15	16	16	23	23	23	23	23	23

Uitvoering beleid

De uitsluitingslijsten worden gedeeld met de vermogensbeheerders die voor het pensioenfonds een separaat mandaat beheren, voorzien van de instructie om af te zien van een belegging in de ondernemingen (aandelen en obligaties) en landen (staatsobligaties) die voorkomen op de overzichten.

Namens SP TNO signaleert custodian Caceis op dagbasis of de managers van discretionaire mandaten zich houden aan deze uitsluitingslijsten. Ingeval van een overtreding, wordt van de vermogensbeheerder geëist dat terstond afscheid wordt genomen van die positie.

Transparantie

Ieder kwartaal verschaft SP TNO inzage in de beleggingsfondsen van zowel aandelen als obligaties waarin wordt geparticipeerd.

In aanvulling hierop wordt aangegeven welke staatsobligaties, SSA's (Supranational, Sub-sovereign and Agency), bedrijfsobligaties en (evt.) aandelen direct op naam staan van het pensioenfonds. Hiermee beoogt het pensioenfonds de deelnemers inzage te geven in al haar beleggingen waar zij direct invloed op heeft. Al deze beleggingen vallen binnen het toegelaten beleggingsuniversum, hetgeen betekent dat zij niet in strijd handelen met het maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid van het pensioenfonds.

Voor de beleggingsfondsen waarin het pensioenfonds participeert, hoeft dit niet te gelden. Bij beleggingsfondsen heeft het pensioenfonds geen directe invloed op het maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid.

Deelnemers van het pensioenfonds worden uitgenodigd om bij het bestuursbureau van het pensioenfonds de individuele namen van de bedrijven en landen op te vragen waarin SP TNO niet wenst te beleggen.

Bijlage I: The Ten UN Global Compact Principles

The UN Global Compact's ten principles in the areas of human rights, labor, the environment and anti-corruption enjoy universal consensus and are derived from:

- The Universal Declaration of Human Rights
- The International Labor Organization's Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work
- The Rio Declaration on Environment and Development
- The United Nations Convention Against Corruption

The UN Global Compact asks companies to embrace, support and enact, within their sphere of influence, a set of core values in the areas of human rights, labor standards, the environment and anti-corruption:

Human Rights

- [Principle 1](#): Businesses should support and respect the protection of internationally proclaimed human rights; and
- [Principle 2](#): make sure that they are not complicit in human rights abuses.

Labor

- [Principle 3](#): Businesses should uphold the freedom of association and the effective recognition of the right to collective bargaining;
- [Principle 4](#): the elimination of all forms of forced and compulsory labor;
- [Principle 5](#): the effective abolition of child labor; and
- [Principle 6](#): the elimination of discrimination in respect of employment and occupation.

Environment

- [Principle 7](#): Businesses should support a precautionary approach to environmental challenges;
- [Principle 8](#): undertake initiatives to promote greater environmental responsibility; and
- [Principle 9](#): encourage the development and diffusion of environmentally friendly technologies.

Anti-Corruption

- [Principle 10](#): Businesses should work against corruption in all its forms, including extortion and bribery.

Bijlage II: Clustermunitie

Vanaf 1 januari 2013 geldt in Nederland een wettelijk investeringsverbod op clustermunitie voor beleggers en aanbieders van beleggingsproducten. De lijst van betrokken ondernemingen wordt jaarlijks, na overleg tussen de AFM, brancheorganisaties en marktpartijen, bijgewerkt en op de website van het pensioenfonds gepubliceerd.

Het verbod om in clustermunitiebedrijven te beleggen, kent de volgende 3 uitzonderingen:

- Het is toegestaan om transacties gebaseerd op een index uit te voeren, maar alleen als die index voor minder dan 5% bestaat uit individuele ondernemingen die onder het investeringsverbod vallen.
- Het verbod geldt niet voor transacties in door derden beheerde beleggingsinstellingen, als de beleggingen van deze instellingen voor minder dan 5% bestaan uit individuele ondernemingen die onder het verbod vallen.
- Verder mag worden geïnvesteerd in nauwkeurig omschreven projecten van een onderneming die onder het verbod vallen, voor zover de financiering niet wordt gebruikt voor de productie, verkoop of distributie van clustermunitie.

Bijlage III: State Owned Entities

Staatsgecontroleerde ondernemingen worden uitgesloten als wordt voldaan aan de volgende criteria:

- Het land behoort qua mensenrechtenschending in minimaal drie van de afgelopen vijf jaar tot de worst-of-the worst op basis van de lijst van Freedom House of als de overheid van een land beschuldigd wordt van recente wreedheden en die overheid daarnaast de civiele en politieke rechten van haar inwoners ernstig inperkt.
- De overheid heeft een meerderheidsbelang (>50%) in de onderneming.
- De onderneming genereert >50% van de jaarlijkse overheidsinkomsten.

Bijlage IV: tabaksproducenten

SP TNO sluit tabaksbedrijven uit die voldoen aan de volgende criteria:

- Bedrijven die meer dan 5% van hun omzet halen uit de productie van tabak.
- Onder tabak wordt verstaan tabak, sigaretten, sigaren, pijptabak, rookloze tabak en elektronische sigaretten.

Bijlage V: tabaksretailers

SP TNO sluit tabaksbedrijven uit die voldoen aan de volgende criteria:

- Bedrijven die meer dan 5% van hun omzet halen uit de verkoop van tabak.
- Onder tabak wordt verstaan tabak, sigaretten, sigaren, pijptabak, rookloze tabak en elektronische sigaretten.

Bijlage VI: controversiële wapenfabrikanten

SP TNO sluit ondernemingen uit die voldoen aan de volgende criteria:

Betrokkenheid bij de productie van wapens en wapencomponenten met betrekking tot:

- Antipersoonsmijnen.
- Biologische en chemische wapens.
- Clusterwapens.
- Verarmd uranium.
- Kernwapens.
- Witte fosfor.

Voor de productie van bovenstaande wapencomponenten worden zowel essentiële, als niet-essentiële componenten uitgesloten. Ook worden componenten uitgesloten die specifiek voor

deze toepassing zijn ontworpen, alsmede componenten die niet specifiek daarvoor zijn ontworpen maar wel toepasbaar zijn bij het gebruik van bovenstaande wapens.

Bijlage VII: steenkolenproducenten

SP TNO sluit ondernemingen uit waarvan de omzet voor 5% of meer kan worden toegeschreven aan de mijnbouw en exploratie van steenkolen.

Bijlage VIII: niet-traditionele fossiele brandstoffen

SP TNO sluit ondernemingen uit waarvan de omzet voor 5% of meer kan worden toegeschreven aan de extractie van de volgende niet-traditionele fossiele brandstoffen; teerzanden, arctic drilling en schalie-energie.

Bijlage IX: nutsbedrijven

SP TNO sluit ondernemingen uit die met steenkolen energie opwekken. De 'level of involvement' is >50%.

Bijlage X: sanctiewetgeving

For a country's sovereign bonds to be investable, sanctions on the country, if any, should not meet the following criteria:

1. Sanctions are imposed by the UN and/or EU.
2. Sanctions are related to non-compliance with international treaties signed by the Netherlands (or to which the country is subject to as member of the international community).
3. The country's administration is subject to targeted measures, comprised of a travel ban and/or an asset freeze OR the country is subject to a country-wide arms embargo.
4. In case no timelines/limits are provided for sanctions to end, a 10-year timeframe is applied to assess the applicability and used as maximum validity period unless the controversies underlying the sanctions are clearly still on-going.

Bijlage XI: 'worst-of-the-worst'-landen volgens Freedom House

Jaarlijks publiceert Freedom House het 'Freedom in the World'-rapport.

Freedom House is een Amerikaanse NGO. In het 'Freedom in the World'-rapport van deze organisatie worden burgerlijke vrijheden en politieke rechten van landen wereldwijd in kaart gebracht. Op grond van de uitkomsten krijgen landen de status van 'vrij', 'gedeeltelijk vrij' of 'niet-vrij' toegewezen. Deze methodologie, die is afgeleid van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, wordt toegepast op alle landen, ongeacht hun geografische locatie, etnische of religieuze samenstelling of niveau van economische ontwikkeling.